

Список використаних джерел

1. Алещанова И. В. Цитация в газетном тексте (на материале современной английской и российской прессы) : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.20 / Ирина Владимировна Алещанова. – Волгоград, 2000. – 172 с.
2. Башкатова Ю. А. Интертекстуальность словесно-художественного портрета : учеб. пособие / Ю. А. Башкатова ; ГОУ ВПО “Кемеровский государственный университет”. – Кемерово : Кузбассвузиздат, 2006. – 143 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / Уклад і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2009. – 1736 с. : іл.
4. Владимірова Н. Г. Условность, созидающая мир / Н. Г. Владимірова. – В. Новгород, 2001. – 272 с.
5. Грек Л. В. Інтертекстуальність як проблема перекладу (на матеріалі англomовних перекладів української постмодерністської прози) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.16 “Перекладознавство” / Л. В. Грек. – К., 2006. – 16 с.
6. Козицкая Е. А. Смыслообразующая функция цитаты в поэтическом тексте / Е. А. Козицкая. – Тверь, 1999. – 140 с.
7. Кондратенко Н. В. Синтаксис українського модерністського і постмодерністського дискурсу: [монографія] / Н. В. Кондратенко ; за ред. К. Г. Городенської. – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. – 328 с.
8. Кузьмина Н. А. Интертекст и его роль в процессах эволюции поэтического языка / Н. А. Кузьмина. – [4-е изд.]. – М. : Ком Книга, 2007. – 272 с.
9. Лушникова Г. И. Интертекстуальность художественного произведения / Г. И. Лушникова. – Кемерово : КемГУ. – 1995. – 82 с.
10. Москвин В. П. Цитирование, аппликация, парафраз: к разграничению понятий / В. П. Москвин // Филологические науки. – 2002. – №1. – С. 63-70.
11. Некоторые особенности функционирования прецедентных высказываний / [Гудков Д. Б., Красных В. В., Захаренко И. В., Багаева Д. В.] // Вестник Московского Университета. Серия 9 Филология. – 1997. – №4. – С. 106-117.
12. Рижкова В. В. Реалізація категорії інтертекстуальності в американському художньому тексті XIX-XX століть : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / В. В. Рижкова. – Х., 2004. – 22 с.
13. Смирнов И. П. Порождение интертекста. Элементы интертекстуального анализа с примерами из творчества Б. Л. Пастернака / И. П. Смирнов. – С.-Петербург, 1995. – 192 с.
14. Тороп П. Х. Проблема интекста / П. Х. Тороп // Труды по знаковым системам XIV. Текст в тексте. Ученые записки Тартуского госуниверситета. – Вып. 567. – Тарту, 1981. – С. 33-44.
15. Фатеева Н. А. Интертекст в мире текстов : Контрапункт интертекстуальности / Н. А. Фатеева. – Изд. 3-е, стереотипное. – М. : Ком Книга, 2007. – 280 с.
16. Хализев В. Е. Теория литературы : [учебник] / В. Е. Хализев. – 3-е изд., исправ. и доп. – М. : Высшая школа, 2002. – 437 с.
17. Genette G. Palimpsests : literature in the second degree / Transl. Newman Ch., Doubinsky C. – Lincoln NE, London: University of Nebraska Press, 1997. – 490 p.

Summary. The article deals with the problem of intertextuality means classification. The main attention is paid to reminiscence, quote, allusion as forms of realization intertextual relations.

Key words: intertextuality, intertext, reminiscence, quote, allusion, intertextual relations.

УДК 81'42 = 161.2

В.В.Мозгунов

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ОКРЕМИХ ЗАЙМЕННИКОВИХ ЛЕКСЕМ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Представлена стаття присвячена актуальному питанню частиномовного віднесення окремих лексем займенникового походження у сучасній українській мові. Не зважаючи на великі здобутки функціональних підходів в українській теоретичній лінгвістиці кінця XX-початку XXI століття, ця проблема не вирішувалася, не зважаючи на те, що саме функціонування цих

одиниць дозволяє кваліфікувати їх як модальні слова, що підтверджується ілюстраціями з живого розмовного мовлення.

Ключові слова: займенникові лексеми, частиномовний статус, модальність, модальні слова.

Проблеми лінгвістичної модальності, не зважаючи на тривалий період її вивчення і величезну кількість наукових праць [1; 2; 4; 6; 7; 8; 10; 16; 17], залишаються актуальними, оскільки розуміння самого явища модальності дає ключ до розуміння багатьох явищ мовної системи, відкриває можливість до опису закономірностей побудови висловлення і тексту.

Причина такого явища полягає в універсальному характері цього явища та в антропоцентризмі мови і мовлення [5; 8; 11; 12; 13; 21; 24; 26; 28; 31]. Відтак, можна стверджувати, що модальність є мовною універсалією текстотвірного характеру, що може виявлятися на всіх рівнях мовної системи. Мовознавча традиція вмістила модальність у рамки граматичного способу. Водночас, теоретична лінгвістика представляє велику кількість досліджень, що дають можливість побачити вияви цієї універсалії на інших рівнях мовної системи – лексичному, морфемному, морфологічному, синтаксичному тощо [6; 7; 10; 16; 17; 22; 27].

Сучасна парадигма наукових пошуків вимагає від дослідника синтетичного підходу до розгляду цього явища, який передбачає врахування результатів дослідження у галузі психології та нейрофізіології тощо. У той же час, залишаються неописаними окремі явища мовної системи, що можуть дати більш повну картину для багаторівневості вияву цієї категорії. Тому вважаємо, що представлена робота дасть можливість зрозуміти ще один з аспектів вияву модальності як лінгвістичної універсалії. Виконувалася вона, ґрунтуючись на теоретичних постулатах про наявність модальної рамки тексту [2], виділенні жанрів мовлення [3] та можливості вияву глибинних семантичних структур висловлення за допомогою семантичних експлікацій [29; 30].

Мета представленої роботи полягає у мотивації необхідності уточнення частиномовного статусу окремих лексичних одиниць займенникового походження, що за своїми функціями виявляють можливість передачі модальних значень у сучасній українській мові. **Завданнями** дослідження є окреслити коло займенникових лексем з модальними функціями, виявити особливості їх функціонування у сучасній українській мові, обґрунтувати необхідність уточнення їх граматичного статусу, спираючись на семантичний аналіз висловлень, в межах яких вони можуть функціонувати. **Предметом** опису стане група займенникових лексем, у яких можна виділити сему модальності, функції яких подібні до модальних часток, що дають інформацію про ставлення автора до описуваної події. На нашу думку, такими лексемами є: *щось* (*Щось він змінився*), *чогось* (*Чогось він не хоче приїхати*), *для чогось* (*Для чогось він туди поїхав*), *чомусь* (*Він чомусь не відповідає на питання*), *якось* (*Якось треба його запитати про це*), *десь* (*Десь він ходить*), *колись* (*Колись ми про це дізнаємося*). Починаючи характеристику функціональних особливостей цих лексем, слід перевірити, як визначається їх семантика і граматичний статус на сьогоднішній день.

У Словнику української мови в 11-ти томах значення цих лексем подаються так:

Щось¹, займенник, неозначений. 1. Невизначений або невідомий предмет, якість явище і т. ін.; невідомо, неясно що: *...Тільки перегода щось ніби бовкнуло в болоті, неначе скинулася риба в плесі або плигнула у воду жаба* (І.С. Нечуй-Левицький). 2. Незначна або якась частина, кількість чого-небудь: *Щось у сумках у нас ізнайшлося, повечеряли ми усі четверо* (Г. Хоткевич).

Щось², прислівник, розмовний. 1. Невідомо з якої причини, неясно чому; чомусь: *Чую я – не спиться щось моєму парубкові* (Марко Вовчок). 2. Ніби, немов, здається: *А знаєш, голубко, я помітила, що він щось стріля на Мар'яну* (С. Васильченко). 3. У значенні прийменника при назвах міри вживається на позначення приблизної кількості; близько: *Це Настя Гриценко... Вона вступила в наш клас, тільки недовго була, хутко вийшла з гімназії, щось через півроку* (Леся Українка) [20, 608].

Якось¹, прислівник, неозначений. Уживається при вираженні непевності, невизначеності способу дії; якимось чином, неясно, як саме: *Він зрозумів, що велике й чисте кохання палає в серці молодого табунника і треба б якось допомогти йому добитися свого щастя* (З. Тулуб).

Якось², прислівник часу. Одного разу: *Якось раз над містечком стояла тиха, місячна, літня ніч* (І.С. Нечуй-Левицький) [20, 641].

Чогось 1. Займенник від щось¹; 2. прислівник Невідомо чому, з якоїсь причини; чомусь: *Галя й Мотря сиділи собі та мовчки прями. У кожній чогось так тяжко було на серці* (Панас Мирний) [20, с. 348].

Чомусь 1. займенник: див. щось¹; 2. прислівник невідомо чому, з якої причини; чогось: *Чомусь пригадалося давнє: отак за вечерею, в оцій убогій хаті* (А.Головко) [20, 352].

Десь прислівник 1. У якому-небудь невизначеному місці: *Десь весело дзюрчить струмок* (М. Коцюбинський). 2. У якому-небудь невідомому напрямку; кудись: *Десь далеко понеслась моя думка понад лиманом* (І.С. Нечуй-Левицький). 3. розмовне. З якого-небудь невизначеного місця;

звідкись: *Десь і докучлива муха взялася, лізе... у вічі* (Панас Мирний). 4. розмовне. У значенні часток: уже, майже: *Забула десь і тая смерть про мене* (Л. Глібов). 5. розмовне. У значенні вставних, модальних слів: мабуть, здається: *Сніг з морозом поморозив Всі на полі квіти... Десь зима та не скінчиться!* – *нарікають діти* (Леся Українка) [18, 257].

Колись, прислівник 1. Якийсь час, у минулому: *Де колись стояла повітка, там тепер давні вербові кілки стали товстими та здоровими вербами* (І.С.Нечуй-Левицький). 2. У який-небудь час у майбутньому: *Скажуть колись люди: коли цей народ пережив і такі часи, і не загинув, то він сильний* (Леся Українка) [19, 222].

Представлений матеріал свідчить, що лише в одному випадку Словник фіксує модальне значення для лексеми *десь*. Цю ж лексему в одному зі значень кваліфікують як частку (див. значення 4). В усіх інших випадках, як бачимо, зазначені лексеми кваліфікуються або як займенники, або як прислівники (при цьому передбачається, що це прислівники займенникового походження). Саме тому для таких лексем ми використовуємо визначення типу: займенникові лексеми з модальними функціями, або займенникові лексеми з модальним значенням.

Висловлення, в яких виступають вказані лексеми з модальним значенням, можна порівняти з висловленнями, в яких виступають інші модальні значення. Ці лексеми не можуть виступати в реченнях питальних, пор.: *Чи Іван щось змарнів?* Не можуть вони також супроводжувати імперативні висловлення, пор.: *Залишись там чогось до завтра; Приходь чогось підготовленим на заняття.* Але ці лексеми можливі в конструкціях розповідних з предикатами дійсного способу, пор.: *Він чогось залишається там до завтра; Він чомусь прийшов підготовлений на заняття.*

Але й інші слова, які ми традиційно визначаємо як модальні, не завжди можуть поєднуватися з формами умовного чи наказового способу, пор.: *Чи, мабуть, прийшов?*; але: *Мабуть, прийди!*, - *мабуть* стосується не дії, яку мовець наказує виконати, а вказує на впевненість у волевиявленні мовця. Зміцнює значення волевиявлення автора лексема *звичайно*, пор.: *Звичайно, прийди!*

Займенникові лексеми з модальними функціями мають свої власні обмеження. Вони не можуть виступати у висловленнях, зміст яких передає майбутні події, пор.: *Щось він ображений.* – *Він хіба ображений*; але неможливо: *Він щось буде ображений*; і можливе: *Він хіба буде ображений.*

Певні обмеження спостерігаються і у функціонуванні цих лексем у підрядних реченнях, пор.: *Іван дуже хотів, щоб я чогось вирішив цю справу*; і можливе: *Іван чогось дуже хотів, щоб я вирішив цю справу.* Як бачимо, займенникова лексема з модальною функцією більш природньо виступає у головній частині складнопідрядного речення.

Навряд чи можливим є функціонування цих лексем у складнопідрядних реченнях з підрядними умови, пор.: *Якщо він не приїде, то збори щось (чомусь) не відбудуться*; але: *Якщо він не приїде, то збори хіба не відбудуться.*

Функціонування займенникових лексем з модальною функцією у підрядних частинах можливе у таких випадках: а) якщо займенникова лексема з модальною функцією вказує на переконання особи, що є підметом в головній частині, пор.: *Петро говорив мені, що Михайло останнім часом чомусь засмучений* (думка Петра або думка автора); б) займенникова лексема з модальною функцією вказує на ставлення автора всього речення, зокрема у складнопідрядних реченнях з підрядним означальним, пор.: *Тетяна, яка останнім часом чогось нас уникає, розповіла йому про пригоду.*

Якщо обмежити вживання займенникових лексем з модальними функціями до висловлень з формами дійсного способу, то виявляється, що не всі предикати допускають їх вживання, наприклад, недоречними будуть такі лексеми у реченнях типу: *Микола вчора приїхав у Київ; Петро одружився з Марією тиждень тому.* Важко собі уявити речення типу: *Петро чомусь одружився з Марією тиждень тому.* Принаймні для такого введення необхідні специфічні умови контексту і конситуації, оскільки введення лексеми з модальними функціями повинно інформувати про здивування мовця, неможливість з його боку розтлумачити певне явище, про яке йдеться у висловленні, або невпевненість у тому, чи правильно це явище було інтерпретоване (оцінене) мовцем. Такі лексеми виступають у висловленнях з так званими ментальними предикатами, що описують психологічний стан людини або явища, поява яких була несподіваною, пор.: *Щось починає хмаритися; Останнім часом вона чогось схудла* тощо. Можна припускати, що синтаксичні особливості займенникових лексем з модальними функціями пов'язані з їх семантичними особливостями.

Відчутними є відмінності між інформацією, яку вносять у висловлення займенники з модальними функціями, і більшістю інших модальних лексем. Наприклад, модальні слова, як правило, ставлять під сумнів реальність описуваних подій, пор.: *Михайло, мабуть, приїхав.* – *Михайло приїхав; Петро хіба здурів.* – *Петро здурів.* У свою чергу займенникові лексеми з модальними функціями вимагають реальності події, до якої відносяться, показати це можна за

допомогою семантичної експлікації, пор.: *Щось Петро здурів* ('Я думаю, що поведінка Петра вказує на його ненормальний психічний (психологічний) стан. Мене дивує цей факт. Я не можу визначити причин такої поведінки Петра'). Якщо зіставити це речення з іншим: *Петро хіба здурів*, - то можна зрозуміти відмінності в семантиці, оскільки в даному випадку експлікація буде такою: 'Я думаю, що поведінка Петра вказує на його ненормальний психічний (психологічний) стан. Я невпевнений у правильності свого судження. Я шукаю підтвердження правильності свого судження з боку інших осіб'.

Лексема *десь* при цьому має свої особливості на тлі всіх інших займенникових лексем з модальними функціями, оскільки входить до складу речень з локативною або темпоральною семантикою, пор.: *Він живе десь у Москві; Це було десь тиждень тому.* У першому прикладі він виступає як прислівник зі значенням «у невідомому місці» і подає інформацію про неокресленість у межах зазначеного місця. Насправді ж, може бути так, що мовцеві точно відома локалізація особи, про яку йдеться у висловленні, але за допомогою лексеми *десь* мовець передає своє негативне ставлення до самого факту перебування згадуваної ним особи в зазначеному місці. У такому випадку можлива експлікація типу: 'Я знаю, що він живе у Москві. Я думаю, що це погано. Мені розмова про цей факт неприємна, тому я хочу її припинити'. У другому прикладі невизначеність стосується часу події, про яку мовець не хоче згадувати, що може бути представлене такою експлікацією: 'Я знаю, що тиждень тому сталася подія Х. Ця подія була для мене неприємною. Я не хочу згадувати про неї. Я хочу говорити про щось інше'.

Інші займенникові лексеми з модальними функціями теж мають своєрідні семантичні відтінки. Лексеми *якось* і *щось* додають семантики здивування мовця, його невпевненості щодо того, як пояснити певний факт, пор.: *Щось починає хмаритися; Якось вона останнім часом змарніла.* За відсутності лексеми *щось* у першому з наведених вище прикладів речення можна кваліфікувати як буттєве. У такому випадку у межах тексту (діалогічного чи монологічного) виконувати функцію маніпулятора щодо реакції адресата. Такі маніпулятори використовуються в мовленні у тому випадку, коли мовець хоче справити враження об'єктивності свого висловлення. Особливо яскраво цю маніпулятивну функцію буттєвих речень ми змогли помітити при аналізі політичного дискурсу.

Лексеми *чогось*, *чомусь* вказують на те, що мовець здивований фактом свого незнання про причини певного явища, пор.: *Він чогось вирішив не їхати; Вона чомусь вирішила не читати.* Відчути ці відтінки можна при взаємозаміні вказаних лексем, пор.: *Якось починає хмаритися* ('Я бачу, що починаються зміни в характері погоди. Я цим здивований'). – *Чогось починає хмаритися* ('Я бачу, що починаються зміни в характері погоди. Я не розумію причин цих змін. У мене викликають здивування такі зміни, причину яких я не можу пояснити').

У зв'язку з наведеними фактами уточнення потребує частиномовний статус цих лексем. Незаперечним є той факт, що лексеми *чогось* і *чомусь* за походженням є формами непрямих відмінків від займенника *щось*, пор.: *У цьому реченні чогось не вистачає (щось треба додати); Микола цьому чомусь надав ознак елегантності (це щось не мало цих ознак).* Цікавим є той факт, що лексема *чогось* може виступати в однаковій мірі і як власне займенникова, і як займенникова з модальною функцією. Натомість, лексема *чомусь* як форма власне займенника зустрічається набагато рідше, ніж як лексема з модальним значенням.

Виникає також проблема із віднесенням цих лексем до розряду прислівників, хоч саме так у переважній своїй більшості вони фіксуються словником. Проблематичним буде їх віднесення і до розряду часток, оскільки загальноприйнятим є тлумачення часток як службових лексем, що синтаксично поєднуються з будь-яким членом речення і можуть змінювати значення всього висловлення. Прислівник, у свою чергу, поєднується з дієсловом або прикметником і його місце в реченні не зумовлює зміни значення всього речення, пор.: *Також і Петро купив машину. – Петро купив також і машину; Михайло сьогодні читав газету. – Сьогодні Михайло читав газету. – Михайло читав газету сьогодні.*

Відповідно, за такими критеріями важко аналізовані лексеми відносити як до прислівників, так і до часток. Підсилено-видільні частки можуть характеризуватися виразною синтаксичною і семантичною сполучуваністю з членами речення, при яких вони стоять, пор.: *Михайло тільки проглянув книжку. – Тільки Михайло проглянув книжку. – Михайло проглянув тільки книжку.* У випадку модальних часток важко говорити про їх зв'язок з якимось одним членом речення, вони стосуються всього речення і зміна їх позиції в межах речення навряд чи впливає на зміну значення, пор.: *Катерина хіба вчора повернулася з Києва. – Хіба вчора Катерина повернулася з Києва. – Катерина повернулася з Києва хіба вчора. – Вчора хіба Катерина повернулася з Києва.* Наведені вище приклади підтверджують, що модальна частка відноситься до всього речення й інформує про ставлення мовця до всієї події, тобто є предикатом другого рівня.

Прислівники також можуть поводити себе по-різному, незважаючи на те, що за визначенням вони характеризують дію, стан чи ознаку. З-поміж них можна виділити такі, що стосуються без-

посередньо дієслова, незалежно від позиції в реченні, пор.: *Світлана швидко прочитала книжку.* – *Світлана прочитала швидко книжку.* – *Світлана прочитала книжку швидко.* – *Швидко Світлана прочитала книжку.* У той же час є прислівники, які характеризують усю подію, описувану в реченні, пор.: *Ольга приїхала сьогодні в Донецьк.* – *Сьогодні Ольга приїхала в Донецьк.* – *Ольга приїхала в Донецьк сьогодні.*

Якщо порівняти особливості синтаксичної сполучуваності прислівників і часток, то можна констатувати, що прислівник не має обмежень і може виступати у будь-якому типі речень. У той же час, частки можуть мати обмеження в своїй синтаксичній сполучуваності. У зв'язку з цим характеризовані нами лексеми можна віднести до класу модальних часток із дуже обмеженою сполучуваністю. Вони виступають у розповідних реченнях і вказують на здивування мовця, його незнання щодо причин події, описуваної в реченні.

Передбачаємо, що в подальшому можна буде з'ясувати особливості вживання представлених одиниць у різних стилях мовлення, а також їх взаємодію з іншими одиницями різних рівнів. Також можливі дослідження зіставного характеру на матеріалі слов'янських мов, що дадуть можливість провести узагальнення типологічного характеру.

Список використаних джерел

1. Арутюнова Н. Д. Типы языковых значений. Оценка. Событие. Факт / Н. Д. Арутюнова. – М.: Наука, 1988. – 338 с.
2. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка / Ш. Балли. – М.: Изд-во иностр. лит., 1955. – 416 с.
3. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества / М. М. Бахтин. – М.: Искусство, 1986. – 444 с.
4. Брицын В. М. Синтаксис и семантика инфинитива в современном русском языке / В. М. Брицын. – К.: Наукова думка, 1990. – 320 с.
5. Будагов Р. А. Человек и его язык / Р. А. Будагов. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1976. – 262 с.
6. Виноградов В. В. Избранные труды / В. В. Виноградов // Исследования по русской грамматике. – М.: Наука, 1972. – 559 с.
7. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови / І. Р. Вихованець. – К.: Наук. думка, 1992. – 224 с.
8. Гак В. Г. Языковые преобразования / В. Г. Гак. – М.: Языки русской культуры, 1998. – 763 с.
9. Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию / В. фон Гумбольдт. – М.: Прогресс, 1984. – 397 с.
10. Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови. Синтаксис. Монографія / А. П. Загнітко. – Донецьк: ДонНУ, 2001. – 662с.
11. Кацнельсон С. Д. Типология языка и речевое мышление / С. Д. Кацнельсон. – Л.: Наука, 1972. – 216 с.
12. Мельчук И. А. Опыт теории лингвистических моделей «Смысл - текст». Семантика, синтаксис / И. А. Мельчук. – М.: Наука, 1974. – 314 с.
13. Мельчук И. А. К принципам описания означаемых (о лингвистической семантике) / И. А. Мельчук // Принципы и методы семантических исследований. – М.: Наука, 1976. – С. 201 - 217.
14. Мозгунов В. Особливості вияву категорії модальності в епістолярному жанрі мовлення / В. Мозгунов // Лінгвістичні студії. Зб. наук. праць. – Донецьк: ДонНУ, 2008. – Вип. 17. – С. 231 - 236.
15. Мозгунов В. Модальність предикатів дозволу: спроба експлікації / В. Мозгунов // Лінгвістичні студії. Зб. наук. праць. – Донецьк: ДонНУ, 2010. – Вип. 20. – С. 164 - 171.
16. Немец Г. П. Семантико-синтаксические средства выражения модальности в русском языке / Г. П. Немец. – Ростов-на-Дону: Изд-во Рост. ун-та, 1989. – 144 с.
17. Немец Г. П. Грамматические средства выражения модальности в русском языке / Г. П. Немец. – Харьков: Око, 1991. – 176 с.
18. Словник української мови. – К.: Наукова думка, 1971. – Т. II. – 550 с.
19. Словник української мови. – К.: Наукова думка, 1973. – Т. IV. – 840 с.
20. Словник української мови. – К.: Наукова думка, 1980. – Т. XI. – 699 с.
21. Степанов Ю. С. В трехмерном пространстве языка: семиотические проблемы лингвистики, философии, искусства / Ю. С. Степанов. – М.: Наука, 1985. – 335 с.
22. Чейф У. Значение и структура языка / У. Чейф. – М.: Прогресс, 1975. – 482 с.
23. Austin J. How to Do Things with Words / J. Austin. – Oxford, 1962. – 167 p.
24. Herder J. G. Sprachphilosophische Schriften / J. G. Herder // Verlag von Felix Meiner. – Hamburg, 1960. – P. 132-164.

25. Humboldt W. von Über die Verschiedenheit des menschlichen Sprachbaues und ihren Einfluss auf die geistige Entwicklung des Menschengeschlechts / W. von Humboldt // Gesammelte Schriften. – T. 1. – Berlin, 1907. – P. 112–145.
26. Krąpiec M. A. Język a świat realny / M. A. Krąpiec. – Lublin: KUL, 1985. – 143 s.
27. Lyons J. Semantics II / J. Lyons. – London, 1977. – 307 p.
28. Whorf B. L. Science and Linguistics / B. L. Whorf // Language, Thought and Reality. – Massachusetts Institute of Technology. – Massachusetts, 1957. – 327 p.
29. Wierzbicka A. The Semantics of Grammar / A. Wierzbicka. – Amsterdam-Philadelphia, 1988. – 257 p.
30. Wierzbicka A. Semantic Primitives and Lexical Universals / A. Wierzbicka // Quaderni di semantica 19. – 1989. – 1. – P. 103-121.
31. Sapir E. The Status of Linguistics as a Science / E. Sapir // Selected Writings of Eduard Sapir. – California: University of California Press, 1951. – P. 160-166.

Summary. The presented paper is devoted to actual problem of the part of speech referring for some individual tokens of pronominal origin in modern Ukrainian language. Despite the great achievements of the functional approach in Ukrainian theoretical linguistics of the late twentieth and early twenty-first century, this problem was not solved, despite the fact that it is the operation of these units allows to qualify them as modal words, as evidenced by illustrations from the living colloquial speech.

Key words: pronoun tokens, the part of speech status, modality, modal words.

УДК 81'42 = 161.2

В.В.Мозгунов, М.В.Багров

ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ МОДАЛЬНОСТІ НЕСВІДКА У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

У статті проводиться аналіз засобів вираження модальності невідка у сучасній українській мові. При цьому уточнюється дефініція категорії імперцептивності. Авторами зафіксовані випадки не лише лінійної структури семантики імперцептивності, а й градуативної. Подальші дослідження дадуть можливість провести типологічні узагальнення щодо особливостей передавання модальності невідка у слов'янських мовах.

Ключові слова: модальність, антропоцентризм, семантична експлікація, категорія невідка.

Історія вивчення категорії модальності не лише у вітчизняному, а й загалом у європейському мовознавстві – це історія часткових в своєму ґрунті досліджень, не зважаючи на їх велику кількість й намагання якомога ширше описати це явище в лінгвістичній системі [див.: 7; 8; 10; 12; 19; 20; 27; 31; 32].

Актуальність представленої роботи зумовлена зміною парадигми сучасних досліджень в галузі лінгвістики та їх переорієнтацією на антропоцентричні концепції, що дозволило розширити коло явищ мовної системи, які вміщуються в поняття модальності. Саме це дозволило розглядати модальність в її первозданному вимірі, сформульованому в працях Платона й Аристотеля [1]. У даному випадку ця робота не є винятком, оскільки є елементом масштабного вивчення категорії модальності у сучасній українській мові [17; 18]. Виходячи із твердження, що модальність є лінгвістичною універсалією текстотвірного характеру, спробуємо розглянути питання, що дотепер не входило у коло проблем української лінгвістики.

Мета роботи – представити засоби вираження модальності невідка (або імперцептивної модальності) у сучасній українській мові. При цьому автори ставлять перед собою **завдання**: уточнити теоретичні положення про модальність невідка, оскільки дефініції, якими керуються у сучасному слов'янському мовознавстві, почасти є неточними і не можуть повною мірою відображати цього явища у слов'янських мовах; виходячи із уточнених дефініцій, описати способи вираження відповідної семантики засобами сучасної української мови; визначити шляхи поглиблення досліджень у цьому аспекті, що дасть можливість проводити типологічну характеристику явища імперцептивної модальності у слов'янських мовах.